

HUDUDLARNING TURISTIK SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI

O‘sarov Abdulla Davronqulovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti tadqiqotchisi

abdullo@samdu.uz

+99893-334-79-80

Annotatsiya: Mazkur tezisda hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishda davlat tomonidan tartibga solishning ustuvor yo‘nalishlari tadqiq etilgan. Hududlarning turistik resurslari, infratuzilmaviy imkoniyatlari va turistik xizmatlarni rivojlantirish holati davlat tomonidan tartibga solish nuqtayi nazaridan yoritilgan. Turistik salohiyatdan foydalanish samaradorligini oshirishda hududlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, investitsion faollikni rag‘batlantirish, turizm infratuzilmasini rivojlantirish va hududiy turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish zarurati asoslangan. Shuningdek, hududlarning turistik salohiyatidan foydalanish darajasiga mos ravishda davlat tomonidan tartibga solish vositalarini differensial qo‘llash bo‘yicha ustuvor yo‘nalishlar belgilangan.

Kalit so‘zlar: turistik salohiyat, hududiy turizm, davlat tomonidan tartibga solish, turizm infratuzilmasi, investitsiya, hududiy rivojlanish, barqaror turizm.

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В ЭФФЕКТИВНОМ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНОВ

Аннотация: В данной работе исследуются приоритетные направления государственного регулирования в эффективном использовании туристического потенциала регионов. Рассматривается состояние развития туристических ресурсов, инфраструктурных возможностей и туристических услуг регионов с точки зрения государственного регулирования. Для повышения эффективности использования туристического потенциала необходимо учитывать специфику регионов, стимулировать инвестиционную деятельность, развивать туристическую инфраструктуру и диверсифицировать региональные туристические продукты. Также определены приоритетные направления дифференцированного применения инструментов государственного регулирования в соответствии с уровнем использования туристического потенциала регионов.

Ключевые слова: туристический потенциал, региональный туризм, государственное регулирование, туристическая инфраструктура, инвестиции, региональное развитие, устойчивый туризм.

PRIORITY DIRECTIONS OF STATE REGULATION IN THE EFFECTIVE USE OF THE TOURISTIC POTENTIAL OF REGIONS

Annotation: *This thesis studies the priority directions of state regulation in the effective use of the tourist potential of regions. The state of development of tourist resources, infrastructure capabilities and tourist services of regions is covered from the point of view of state regulation. In order to increase the efficiency of the use of tourist potential, it is necessary to take into account the specific characteristics of regions, stimulate investment activity, develop tourism infrastructure and diversify regional tourism products. Also, priority directions for the differential application of state regulatory instruments are determined in accordance with the level of use of the tourist potential of regions.*

Keywords: *tourist potential, regional tourism, state regulation, tourism infrastructure, investment, regional development, sustainable tourism.*

Turizm hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirish, mavjud tabiiy, tarixiy-madaniy va rekreatsion resurslarni iqtisodiy muomalaga jalb etish, aholi bandligini oshirish hamda xizmatlar bozorini kengaytirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Hududlarning turistik salohiyati nafaqat mavjud turistik resurslar majmui, balki ulardan samarali foydalanish imkonini beruvchi infratuzilma, xizmat ko‘rsatish tizimi, tadbirkorlik muhiti, investitsion jozibadorlik va boshqaruv imkoniyatlari bilan ham belgilanadi. Shu sababli turistik resurslarning mavjudligi o‘z-o‘zidan hududda turizmning yuqori darajada rivojlanishini ta’minlamaydi.

Hududlarning tabiiy-geografik sharoiti, tarixiy-madaniy merosi, turistik infratuzilmasi, transport imkoniyatlari va xizmat ko‘rsatish salohiyatidagi farqlar turizm rivojlanishining hududlar bo‘yicha turlicha shakllanishiga olib keladi. Ayrim hududlarda turistik resurslar va xizmat ko‘rsatish infratuzilmasining yuqori darajada jamlanishi kuzatilsa, boshqa hududlarda mavjud salohiyatdan foydalanish imkoniyatlari yetarli darajada ishga solinmagan. Bunday hududiy tafovutlar turizmni rivojlantirishda barcha hududlarga bir xil yondashuvni qo‘llashdan ko‘ra, ularning turistik salohiyati, ixtisoslashuvi va rivojlanish darajasiga mos differensial davlat tartibga solish vositalarini shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Davlat tomonidan hududiy turizmni tartibga solishda turistik infratuzilmani rivojlantirish, investitsiyalarni jalb etish, tadbirkorlik tashabbuslarini rag‘batlantirish, transport va muhandislik infratuzilmasini takomillashtirish, hududiy turistik mahsulotlarni shakllantirish hamda davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda davlat tomonidan qo‘llaniladigan tartibga solish vositalari hududning mavjud turistik resurslari bilangina emas, balki ushbu resurslarning iqtisodiy salohiyatga aylantirilish darajasi bilan ham uyg‘unlashtirilishi lozim. Bu esa turistik oqimlarni hududlar bo‘yicha maqbul taqsimlash, turizm xizmatlarini diversifikatsiya qilish va turizmning hududiy multiplikativ samarasini oshirish imkonini beradi.

Hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish darajasi mavjud tabiiy, tarixiy-madaniy va rekreatsion resurslarning miqdori bilangina emas, balki ularni turistik mahsulotga aylantirish, bozorga olib chiqish va iqtisodiy natijaga transformatsiya qilish imkoniyatlari bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, hududiy turistik salohiyatni resurs salohiyati, infratuzilmaviy ta’minot, turistik xizmatlar, tadbirkorlik faolligi, investitsion imkoniyatlar va boshqaruv samaradorligining o‘zaro bog‘liq tizimi sifatida baholash maqsadga muvofiq.

O‘zbekiston hududlarida turistik resurslarning joylashuvi va ulardan foydalanish imkoniyatlari bir xil emas. Tarixiy-madaniy meros obyektlari yuqori darajada jamlangan hududlarda madaniy turizm ustunlik qilsa, tabiiy va rekreatsion resurslarga ega hududlarda ekologik, tog‘, sog‘lomashtirish va qishloq turizmini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Bunday farqlanish hududiy turizm siyosatini yagona standart asosida emas, balki har bir hududning mavjud salohiyati va undan foydalanish darajasiga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Shu asosda hududlarning turistik salohiyatidan foydalanishda davlat tomonidan tartibga solishning ustuvor yo‘nalishlarini quyidagicha tizimlashtirish mumkin.

1-jadval

Hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishda davlat tomonidan tartibga solishning ustuvor yo‘nalishlari

Hududiy rivojlanish yo‘nalishi	Davlat tomonidan tartibga solish vositalari	Kutiladigan natija
Turistik resurslardan foydalanish	Turistik obyektlarni iqtisodiy muomalaga jalb etish, yangi turistik marshrut va mahsulotlarni shakllantirish	Hudud turistik salohiyatidan foydalanish darajasining oshishi
Turizm infratuzilmasi	Transport, joylashtirish, ovqatlanish va servis infratuzilmasini rivojlantirish	Hududning turistik jozibadorligi va turistlarni qabul qilish imkoniyatining oshishi
Investitsion faollik	Investitsiya loyihalarini rag‘batlantirish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish	Xususiy investitsiyalar va yangi turistik loyihalarining ko‘payishi
Turistik tadbirkorlik	Kichik biznes va mahalliy turistik tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash	Bandlik va aholi daromadlarining oshishi
Turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish	Hudud xususiyatlariga mos turizm turlarini rivojlantirish	Turistik xizmatlar tarkibining kengayishi va mavsumiylikning kamayishi
Hududiy boshqaruv	Turizmni rivojlantirish dasturlari, monitoring va muvofiqlashtirish tizimini takomillashtirish	Davlat tomonidan tartibga solish natijadorligining oshishi

1-jadval ma’lumotlari hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishda davlat tomonidan tartibga solishning o‘zaro bog‘liq ustuvor yo‘nalishlarini aks ettiradi. Xususan, mavjud turistik resurslarni iqtisodiy muomalaga jalb etish, infratuzilmani rivojlantirish, investitsiyalar va tadbirkorlik faolligini rag‘batlantirish hududning turistik imkoniyatlarini real iqtisodiy natijaga aylantirishga xizmat qiladi. Turistik mahsulotlarni hududlarning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib diversifikatsiya qilish esa xizmatlar ko‘lamini kengaytirish va turizm mavsumiyligini kamaytirish imkonini beradi. Shuningdek, mazkur yo‘nalishlarning natijadorligi hududiy boshqaruv, monitoring va davlat-xususiy sektor hamkorligining samarali tashkil etilishiga bog‘liq. Shu sababli davlat tomonidan tartibga solish vositalarini barcha hududlarda bir xil qo‘llashdan ko‘ra, hududlarning turistik salohiyati va undan foydalanish darajasiga mos ravishda differensiallashtirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv turistik resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, hududiy turizmni diversifikatsiya qilish va uning ijtimoiy-iqtisodiy samarasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

1-rasm. Hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishni davlat tomonidan tartibga solishning konseptual modeli

1-rasmda hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishni davlat tomonidan tartibga solishning konseptual ketma-ketligi aks ettirilgan. Unga ko'ra, dastlab hududning mavjud turistik salohiyati va undan foydalanish darajasi baholanib, hududlar rivojlanish imkoniyatlariga ko'ra differensiallashtiriladi. Bu esa barcha hududlarga bir xil tartibga solish vositalarini qo'llashdan ko'ra, ularning real salohiyati va ehtiyojlariga mos davlat siyosatini shakllantirish imkonini beradi. Taklif etilgan modelda infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni rag'batlantirish, tadbirkorlikni rivojlantirish, turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish va hududiy boshqaruvni muvofiqlashtirish asosiy tartibga solish vositalari sifatida belgilangan. Ushbu vositalarning o'zaro uyg'un qo'llanilishi turistik oqimlar, xizmatlar hajmi, bandlik va hududiy daromadlarning oshishiga, yakuniy natijada esa hududning barqaror turistik rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish mavjud tabiiy, tarixiy-madaniy va rekreatsion resurslarning mavjudligi bilangina emas, balki ularni iqtisodiy qiymat yaratuvchi turistik mahsulot va xizmatlarga aylantirish uchun zarur infratuzilmaviy, investitsion va tashkiliy shart-sharoitlarning shakllanganligi bilan belgilanishini ko'rsatdi. Shu jihatdan hududiy turizmni rivojlantirishda davlat tomonidan tartibga solish vositalarini hududlarning turistik imkoniyatlari va ulardan foydalanish darajasiga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil asosida hududlarning turistik salohiyati va undan foydalanish darajasiga ko'ra differensial tartibga solish yondashuvini qo'llash maqsadga muvofiqligi asoslandi. Bunda infratuzilmasi yetarli rivojlanmagan hududlarda infratuzilmaviy va investitsion qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish, turistik salohiyati yuqori hududlarda xizmatlarni diversifikatsiya qilish va sifatini oshirish, turizm imkoniyatlari shakllanayotgan hududlarda esa tadbirkorlik

tashabbuslari hamda yangi turistik mahsulotlarni rag‘batlantirish ustuvor yo‘nalish bo‘lishi lozim.

Umuman, “turistik salohiyatni baholash → hududlarni differensiallashtirish → maqsadli davlat tartibga solish vositalarini qo‘llash → turistik salohiyatdan foydalanish samaradorligini oshirish → barqaror hududiy rivojlanish” ketma-ketligiga asoslangan yondashuv davlat resurslarini hududlarning real ehtiyojlariga yo‘naltirish, hududlararo turistik rivojlanish tafovutlarini kamaytirish va turizmning hududiy ijtimoiy-iqtisodiy samarasini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 18-iyul, O‘RQ–549-son. – Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi Farmoni. 2023-yil 11-sentabr, PF–158-son. – Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi.
3. Hall C.M. A typology of governance and its implications for tourism policy analysis // Journal of Sustainable Tourism. – 2011. – Vol. 19, No. 4–5. – P. 437–457.
4. Bramwell B., Lane B. Critical research on the governance of tourism and sustainability // Journal of Sustainable Tourism. – 2011. – Vol. 19, No. 4–5. – P. 411–421.
5. Sharpley R. Tourism and sustainable development: exploring the theoretical divide // Journal of Sustainable Tourism. – 2000. – Vol. 8, No. 1. – P. 1–19.
6. OECD. OECD Tourism Trends and Policies 2020. – Paris: OECD Publishing, 2020. – 387 p.
7. OECD. OECD Tourism Trends and Policies 2024. – Paris: OECD Publishing, 2024.
8. World Tourism Organization (UNWTO), United Nations Development Programme (UNDP). Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. – Madrid: UNWTO, 2017.
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekistonda turizm sohasining asosiy statistik ko‘rsatkichlari. – Toshkent: Milliy statistika qo‘mitasi, 2025.
10. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. Hududlarda turizmni rivojlantirishga oid rasmiy axborot va tahliliy materiallar. – Toshkent, 2025.